

Mirnic Károly

A KISEBBSÉGI ÖNKORMÁNYZAT ANYAGI ALAPJÁNAK LÉTREHOZÁSI LEHETŐSÉGEI

A személyi elven alapuló kisebbségi önkormányzat szükségességét az új, bizonytalan politikai helyzet kényszeríti ki. A mostani politikai helyzetben a nemzeti kisebbségek tartós megmaradása és fennmaradása is kérdésessé vált. Az életbe léptetett törvények, jogszabályok és azok, amelyeket ezután szándékoznak meghozni (például az oktatás és a művelődés területén) teljes egészében kérdésessé teszik a kisebbségi azonosságtudat megtartását. Az erőszakos asszimilációnak olyan eszköztárához nyúltak a politikában, s ez olyan társadalmi mikroprocesszusokat indíthatna el a kisebbségeknél, amelyeknek a végeredménye egyedül a gyors eltűnésük lehet. Szemmel látható, hogy ezt a politikai célt itt Vajdaságban már egy-két nemzedék alatt el szeretnék érni. Ezeknek a politikai intézkedéseknek a célja, hogy megfossza a kisebbséget a maradék közösségi tudatától, és azt olyan tartalommal helyettesítse, amelyek Szerbia államalkotó-uralkodó nemzetébe olvasztanák be rövid időn belül (néhány évtized alatt).

A nemzeti kisebbségek még akkor is, ha nincsenek az erőszakos asszimiláció politikai intézkedéseinek a pergőtűzében, az egységes szociális környezetben igen nehezen tudnak ellenállni az erőteljes hatásának. A „civilizációs nyomás” magával ragadja őket. Azonban, ha ez párosul azzal a politikai „jószándékkal” is, amely sietteti eltűnésüket, belátható időn belül nem maradna más belőlük, csak történelmi emlék. Ezután a létezésük anyagi-tárgyi emlékeinek eltüntetése is sorra kerülne.

Mivelhogy a nemzeti kisebbségeket az egységes szerb nemzet részévé akarják tenni politikai erőszakkal, elkerülhetetlen a kisebbségi közélet valamint a szellemi és tárgyi értékek melletti kiállítás és ezek megtartása. Ugyanis enélkül a közéleti, politikai és közjogi önszerveződés nélkül a nemzeti kisebbségek bármelyik tagja védtelenné válna, s előbb-utóbb teljesen elszakadna, eltávolodna eredeti közegétől; eredetét meg sem ismerhetné, nem tudatosíthatná, mert ezt lehetetlenné teszi számára az uralkodó nemzet. Nem véletlen, hogy ezt a bűnös politikai tettet, rendre az anyanyelv használatának korlátozása, folyamatos visszaszorítása révén igyekeznek érvényesíteni. A cél az, hogy az anyanyelvhasználatot családi

körre korlátozzák. Céltudatos elnemzetietlenítő politikáról van szó. Már részben megszüntették az egyenrangú nemzetiségi nyelvhasználatot a közéletben. Most ezt a folyamatot tovább mélyíthetik: megakadályozva a nyelvismeret és nyelvhasználat nemzedékről nemzedékre való továbbadását, lehetetlenné téve a nyelvismerő nemzedékváltást, hogy az egyik nemzedék ne értse meg többé a másikat. Úgy látszik, nem tartják elég-ségesnek azt, hogy máris néhány nemzedéknyi kisebbségi fiatalt földönfutóvá tettek, és az ország elhagyására kényszerítettek. A fiatal korcsoportokhoz tartozó ifjúságot most a nevelés-oktatási folyamatban akarják megfosztani az anyanyelv megismerésétől, illetve az anyanyelv fokozatos elfelejtésére akarják kényszeríteni. Ezek után következhetne és minden bizonnyal következni is fog mindazoknak a kisebbségi intézményeknek a felszámolása, amelyekben a kisebbségek értékeiket még ápolják. Ahogy közeledne ezek felszámolása, úgy halványulnának a kisebbségi közéletnek a még megmaradt hagyományai. Ha pedig sikerülne a nyelvhasználatot fölszámolással tenni, a kisebbségi szokásokhoz való ragaszkodást meggyöngyíteni, a történelmi értékek ismeretét kitörölni, a kisebbségi léthez való ragaszkodás erkölcsösségét és tiszteletét semmissé tenni, úgy könnyebbé válna a kisebbségi intézmények eltörlése is. Ezután az érvek szinte önmagukat kínálnák és indokolnák meg.

A mostani nacionalista-soviniszta ihletésű törvényalkotóknak és a politikai akarat megfogalmazóinak szemmel láthatóan nem tetszik a nyelvi és kulturális pluralizmus a szerb nemzetállam területén. Teljesen elvesztették még azt a kevéske türelmüket is, amely a kommunista frazeológia mögött megbújó elődeiket jellemezte. Ez utóbbiaknak legalább volt annyi valóságérzetük, hogy felismerjék, nincs értelme közvetlenül erőszakoskodni a „nemzeti kérdés megoldásában” és ezért ezt a legmanipulatívabb, legfondorlatosabb megközelítéssel igyekeztek rendezni. Legalább igyekeztek abban, hogy ideológiai „értéktelenítőket” használjanak a kisebbségi azonosságtudat felszámolásában. Legalább igyekeztek elhítenni a kisebbségekkel, amit tesznek velük nem a szerb nemzetállam érdekében, hanem egy új államnemzet (a létező nemzetek fölötti új egységes államnemzet) érdekében teszik, amelynek kialakulása és kialakítása mindenkitől azt követeli meg, hogy szakítson addigi nemzeti hovatartozásával.

KISEBBSÉGI SZÜKSÉGLETEK

A kisebbségi szükségletek a nemzeti kisebbségi közélet megtartásához és annak továbbfejlesztéséhez kapcsolódó szükségletek.

A kisebbségi szükségletek mindenekelőtt az érdekvédelmi szervezetek kiépítésében, az anyanyelv tartós megtartásának intézményesített formáiban jelentkező szükségletek. Ilyen értelemben felölelik azokat a szellemi értékeket, amelyek az anyanyelvi oktatás, művelődés, tudomány, könyv-, folyóirat- és lapkiadás intézményesített formáiban jelentkeznek. A kisebbségi szükségletek a kisebbségi közélet élő valóságában a kisebbségen belüli

társadalmi viszonyok összességében, az egymás közötti kapcsolatteremtésben jelentkeznek. Egyformán felölelik az alkotó (kreatív) és az ismeretterjesztő (reprodukciós) szférát. Ide tartozik valamennyi kisebbségi érdekvédelmi szervezet és intézmény.

A szellemi értékek megtartását és terjesztését majd továbbfejlesztését alkotó műhelyek és intézmények megfelelő hálózata végzi és képviseli.

Bár főként az élő nyelv tárgyi megnyilatkozásai, a kisebbségi szükségletek felölelik azokat a tárgyi emlékeket is, amelyek a kisebbségek nemzeti jellegének megtartását, kifejezését, és ápolását tükrözik. A kisebbségi szükségleteket a nemzetközi jogszabályok általánosságban fogalmazzák meg. A nemzetállamok törvényalkotása ezeket a szükségleteket úgy öleli fel, hogy megvalósításuk lehetőségeit tovább konkretizálja: vagy úgy, hogy leszűkíti, vagy úgy, hogy kibővíti ezeket. Ugyanakkor, egy-, két-, vagy többnemzetiségű országban, államban – mint amilyen a miénk – a kisebbségek nemcsak saját anyanyelvükön alkotják és fogyasztják a szellemi értékeket. Tagadhatatlan, hogy a szellemi értékek alkotásában és fogyasztásában éppen ezért léteznek közös funkciók is. Ezeknek a közös funkcióknak a megtartása és továbbfejlesztése egyformán érdeke minden népnek és nemzeti kisebbségnek. Elhanyagolásuk ugyanis lehetetlenné tenné a szükséges kapcsolatteremtés kialakítását és elmélyítését. A közös funkciók állandó szemmel tartása közös érdek, amely nélkül a szellemi értékek elhalványulnának és megkövesednének: nem lennének képesek egyre magasabb szinten megújulni és korszerűsödni. Tehát a közös funkciók számbavétele a szellemi értékek alkotásának és fogyasztásának minden szférájában mint kisebbségi részről, mint pedig többségi oldalról nélkülözhetetlen. Ennek a tagadása értelmetlen dolog lenne.

A KÜLÖNBÖZŐ PÉNZELÉSI MODELLEK LEHETŐSÉGEI

1) A szellemi értékek és szolgáltatások pénzelése közvetlenül a fogyasztóik által

Egy olyan ötvenéves fejlődési szakasz végén, amelyben az állam teljesen elszegényítette a társadalmat, a legnehezebben vagy nem is közvetlenül járható út. Ahol egyedül az állam gazdag, a társadalom úgyszólván minden rétege lerongyolódott és szegény – nincsen életszínvonal, csak nyomor. Olyan gazdasági helyzet állt elő, hogy már a legszélesebb (és nem csak a legszűkebb) társadalmi rétegek sem képesek magukra vállalni, az érdekeiket legjobban kifejező szellemi értékek és szolgáltatások pénzelését. Amíg a nyugati „jóléti” társadalmakban a legszűkebb – gyakran kis számú – társadalmi rétegek és érdekcsoportok is képesek folyamatosan pénzelni az érdekeiket kifejező szellemi értékeket, és ezáltal lehetővé tenni az ilyen intézményeknek és alkotói műhelyeknek az öneltartást, önpénzelést, nálunk erre még a legszélesebb társadalmi rétegek sem képesek.

Pauperizálódott társadalom a miénk, amelyben a szegénység érdektelenséget, az érdektelenség pedig szellemi igénytelenséget termel; úgy tűnhet, hogy pillanatnyilag teljesen távlattalanok és fejlődésképtelenek vagyunk.

Szellemi értékek és szolgáltatások vállalása nélkül viszont a társadalom képtelen lenne még fennmaradni is, nem beszélve a továbbfejlődéséről. Az állam kényszerítő vagy koordináló szerepét ez a tény nyilvánvalóvá és szükségyszerűvé teszi, éppen a társadalom önmegtartó érdekeiből kifolyólag. Ugyanis ezáltal mégis lehetségessé válik legalább a legnélkülözhetetlenebb szellemi értékek és szolgáltatások megtartása – egy erőszakosan kikényszerített „szolidaritás” alapján. Vagyis, azon az alapon, hogy e nélkülözhetetlen szellemi értékek és szolgáltatások megtartására, vállalására és pénzelésére az állam rákényszeríti szinte minden tagját.

Legyen bármilyen rossz is a gazdasági élet, és legyen bármilyen alacsony (sőt, rohamosan süllyedő is) az életszínvonal, ebből még nem következik az, hogy nem kell kutatni és nem kell kihasználni még a legkisebb lehetőségét is a szellemi értékek és szolgáltatások pénzelésének a közvetlen fogyasztói által; vagyis állami közvetítés nélkül. Ugyanis, távlatilag ez a leghelyesebb út, mert a társadalom önszervező erején alapul: a társadalom egyes rétegeinek és csoportjainak az érdeklődését leghívebben képes kifejezni, minden erőszakos befolyásolás, módosítás és átrendezés nélkül.

Teljesen elképzelhető, hogy előbb vagy utóbb létre fog jönni a piacorientált gazdaság a mi társadalmunkban is. Ez elkerülhetetlenné teszi a nemzetiségi szellemi értékek és szolgáltatások pénzelését a közvetlen fogyasztói által. Csakhogy, ebben az esetben is a szolgáltatások ráfordításai és költségei nagyobb terhet rónak a kisebbségekre, mint a többségi népre. A kisebbségi szellemi értékek és szolgáltatások ebben az esetben is „drágábbak” lesznek, mint a többségi nép esetében. Tehát nagyobb anyagi terhet fognak jelenteni a fogyasztói számára. Ez a költségkülönbség elkerülhetetlen, a kisebbség és többség számbeli különbségéből következik, és a piac törvényszerűségei érvényesítik. Ezeket az árkülönbségeket a társadalom tudomásul veheti vagy egyszerűen elhanyagolhatja, attól függően, hogy milyen a szerkezete. Ugyanis, ha totalitárius szerkezetű, akkor nem veszi tudomásul, ha viszont szociális (igazságos) törekvésű, ezt ellensúlyozhatja számos gazdasági intézkedésével. Az államnak több gazdasági módszer áll a rendelkezésére, hogy ezt az ellensúlyozást biztosítsa.

Ne tápláljunk olyan illúziókat, hogy ha majd piacorientált lesz a társadalmunk, minden megoldódik a nemzetiségi szellemi értékek és szolgáltatások kérdésében. Ezeket ugyanis főként a kisebbségiek fogyasztják, s csak elvétve a többségiek. Ugyanakkor a kisebbségiek nem elégedhetnek meg csupán a saját nyelvükön létrehozott szellemi értékekkel és szolgáltatásokkal. Ellenkezőleg, szükségszerűen fordulnak a többségi nyelven megtermelt szellemi értékek és szolgáltatások felé. Ezeknek is fogyasztói, mert enélkül nem illeszkedhetnek be a társadalomba, sőt veszélybe sodorhatnák még a saját nyelvükön és kultúrájukban kialakult értékrendszert

is. Ezenkívül, mindenkor létezni fognak majd közös funkciók is, amelyek nélkül elképzelhetetlen a szellemi értékek és szolgáltatások kapcsolatteremtése, illetve ezeknek magasabb szintre emelése és továbbfejlesztése nyelvtől függetlenül. Ezek anyagi alapját a kisebbségi és többségi nép egyformán magára kell, hogy vállalja és pénzelje egy szociális tartalmú piacgazdaságban is. Az ilyen demokráciával bíró piacgazdálkodásban a többségi nép mindig szolidaritást vállal a kisebbségi néppel, és intézkedéseivel ellensúlyozza a piac törvényszerűségeinek zabolátlan hatását.

2) A kisebbségi szellemi értékek és szolgáltatások pénzelésének saját adóalapú rendszere

Ha lehetséges, úgy ez a pénzelési mód még elképzelhetlenebb, mint az előző. Ugyanis az előzőnek majd egyszer megérnek a feltételei az életszínvonal emelkedésével, de ennek az utóbbi pénzelési rendszernek alig hihető, hogy valaha is kialakulhatnak a lehetőségei.

Mit is jelentene ez a pénzelési rendszer?

a) Az állam vagy nemzetiségi saját magukra kivetnének egy adót, és abból pénzelnék a saját szellemi szükségleteiket és szolgáltatásaikat. Milyen jogalappal? Hiszen ez majdnem azt jelentené, hogy külön államban éreznék magukat, amelyben azt csinálnának, amit akarnak. Vagyis saját maguk által létrehozott államban élnének és adóznának. Milyen kimutatási alapja lehetne ennek az adórendszernek?

b) Az állam csak a kisebbséghez tartozókra vetne ki egy nemzetiségi adót? Ebből a kimondottan nemzetiségi adóból pénzelné a szellemi szükségleteket és szolgáltatásokat? Milyen észjárás alapján, milyen jogalap és jogállás szerint? A kisebbség ezáltal az államra róná azt a feladatot is, hogy megkülönböztesse az adófizetőt aszerint, hogy melyik nemzetiséghez tartozik. Ki vinné ezt véghez és milyen adókimutatások alapján? Egy ilyen pénzelési modellnek és adórendszernek olyan sok jogrendszeri és gyakorlati buktatója van, hogy lehetetlen elképzelni is... Nem képzelhető el olyan adórendszer, amelyben csak a kisebbségiekhez tartozókra vetnének ki egy adót a szellemi értékeik és szolgáltatásaik pénzelése céljából. Ezt csak a képzelet birodalmában lehet kivitelezni. A képzelet szintjén létesíthető egy ilyen adórendszer, de ennek a megvalósításával a kisebbségek még nem oldanának meg éppen semmit. Hiszen a szükségleteiket a többségi nép nyelvéen is kielégítik, tehát a saját adójukon kívül fizetniük kellene azt az adót is, amit „mindenki”, a többségi nép is fizet. A saját adójukon kívül fizetniük kellene azokat az adókat is, amelyeket a társadalom, az állam a fejlesztése céljából vállal magára, és minden egyes tagját terheli vele. Ezek olyan ráfordítások és költségek, amelyeket egyetlen nemzetiség sem lenne képes külön-külön fedezni: a jelent terhelik a jövő érdekében.

Eddig a pénzelés járhatatlan útjairól írtunk. Akkor hát melyek a járhatóak?

3) A nemzetiségi szellemi értékek és szolgáltatások pénzelése állami alapokból

A nemzetiségi szellemi értékeket és szolgáltatásokat (kötelezettségeket) ezidáig túlnyomórészt az állam pénzelte és most is az állam pénzeli. Ennek a pénzelésnek több formája volt az egyes időszakokban:

a) a nemzetiségi kötelezettségeket a tartományi költségvetésből pénzelték;

b) a nemzetiségi kötelezettségeket különböző alapokból pénzelték;

c) a nemzetiségi kötelezettségeket érdekközösségekből pénzelték.

Természetesen, ezekben a nemzetiségi kötelezettségeknek nem volt külön adó (vagy járulék) alapja; nem valamilyen erre szánt adóból vagy járulékból pénzelték őket. Ezek a kötelezettségek diszpozíciót (tételt) képeztek a pénz elosztásakor.

Most, mint ahogyan az ismeretes, az érdekközösségeket és az alapokat ismét fel fogja váltani a költségvetésből történő pénzelés. Szinte minden szükségletre szánt pénz a köztársasági költségvetésbe fog beömleni.

Nemzetiségi szempontból mi volt ezeknek a pénzelési rendszereknek a gyengeje:

– a nemzetiségi létesítmények (intézmények, műhelyek, terjesztőszolgálat) anyagi alapjának fokozatos elsorvasztását eredményezték;

– olyan tartalmak számára jelentettek pénzelési alapot, amelyek gyakran (különösen a művelődés területén) távol álltak a kisebbség igazi érdekeitől, asszimilációját siettették;

– az úgynevezett kisebbségi intelligencia nem érzett semmilyen felelősséget saját nemzetisége iránt; a felelősséget csupán az államhoz való hűséggel mérte: csupán az állam előtt érzett kötelezettséget, azért, hogyan költötte, használta fel a kapott pénzt;

– a kisebbségek nem hathattak oda, hogy kimondhatták, mit is kellene gyorsabban fejleszteni és mi az, ami nem lényeges a megmaradásuk szempontjából;

– a kisebbségek képviselői nem ellenőrizhették a részesedésüket a pénzügyi bevételekben és a pénz elosztásában;

– a kisebbségi létesítmények és tartalmak fokozatosan elvesztették annak a lehetőségét, hogy összhangban a többségi nép hasonló létesítményeivel és tartalmaival korszerűsödjenek;

– a kisebbségi kötelezettségek pénzelése nem volt tervszerű, hacsak az elsorvasztásukat nem tartjuk céltudatosnak;

– a kisebbségi szükségleteket sohasem pénzelték a nemzeti jövedelemben való részesedés növekedésével összhangban, hanem szubjektív megítélés alapján. Ezért, ezek részesedése csökkent a nemzeti jövedelemben;

– a pénzelési rendszer sohasem törődött a kisebbségi „káderek”, a nemzetiség „napszamosainak” megőrzésével, még kevésbé a számuk növelésével;

– a többségi nép nem vállalta következetesen a szolidaritást a kisebbségi kötelezettségek pénzelésében, a kisebbségek pedig nem ellenőrizhették ezt

a pénzelési politikát. Mi mozgatja ennek a pénzelési rendszernek a működését?

– nem létezik egy megállapított mércerendszer, amely szerint pénzelnék a kisebbségi kötelezettségeket. Ennek a következménye az, hogy a kisebbségi kötelezettségeket nem pénzelik;

a) a nemzeti jövedelem növekedése arányában;

b) s az elosztásában sem a társadalmi tevékenységek összes jövedelme növekedésének arányában;

– sohasem fogalmazták meg világosan a kisebbségi politika céljait. Különösen vonatkozik ez a kisebbségi szükségletek világosan kimondott fejlesztésére;

– a kisebbségek nem rendelkeztek semmilyen politikai közjogi alánnyal, amely kiállhatott volna mellettük, megfogalmazhatta volna a nemzetiségi szükségletek politikáját: ellenőrizhette volna a pénzelés mércéit.

4) A személyi elven alapuló kisebbségi önkormányzat szükségessége valamennyi nemzeti kisebbség jól érzékelté azokat a jelenségeket, amelyek veszélyeztetik még a fennmaradását is. Teljesen tudatában van azoknak a mechanizmusoknak is, amelyek a veszélyeztetettségét előidézik.

Ezért, mihelyt az lehetségessé vált, valamennyi nemzeti kisebbség létrehozta azon szervezeteit, amelyek politikai alanyként (szubjektumként) fejezik ki. Így került sor, például, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének a létrehozására.

Ez azonban nem elég.

Szükségessé vált egy törvényesített közjogi intézmény létrehozása. Ezt az intézményt, egészen feltételesén, nemzetiségi vagy kisebbségi önkormányzati tanácsnak nevezhetnénk. Mivelhogy a megválasztásában és tevékenységében részt venne a lakóhelyétől függetlenül minden nemzeti kisebbséghez tartozó, ez az önkormányzat személyi elven alapulna. Ezenkívül ennek a közjogi alannak a munkájában részt vállalnának azok a nemzetiségi intézmények is képviselőik által, amelyek a szellemi szükségletek és szolgáltatások kielégítését végzik.

A személyi elven alapuló nemzetiségi-kisebbségi önkormányzati tanács törvényesített kapcsolatban állna a Szerb Köztársaság parlamentjével. Külön törvény szabályozná a jogait és kötelezéseit. Mint a kisebbség törvényesített közjogi testülete, olyan altestületeket és szerveket választana magából, amelyek lehetővé tennék a különböző funkciói ellátását.

A nemzetiségi önkormányzati tanács: a) javaslati és véleményezési joggal rendelkezne a kisebbségi szükségletek és szolgáltatások megfogalmazását és kimutatását illetően Szerbia parlamentjében. Ez lehetővé tenné a kisebbségek számára a részvételt már a kisebbségi politika kidolgozásának minden előkészítő szakaszában: b) részt venne a kisebbségi szükségletek és szolgáltatások kielégítésének végrehajtásában és ellenőrzésében. Ezek a megoldások nem sértének Szerbia köztársasági szuverenitását biztosító jogait. Ugyanakkor lehetővé tennék a kisebbségi szükségletek és szolgáltatások megállapításának és megvalósításának a lehetőségeit. Mindenekelőtt az oktatás, a művelődés és a tájékoztatás

területén: részben tudományügyi téren is. Ugyanis éppen e területeken hatnak és jelentkeznek azok a tartalmak, amelyek olyan nagyon szükségese-
sek a fennmaradásukhoz.

ELVEK ÉS CÉLOK A KISEBBSÉGI SZÜKSÉGLETEK PÉNZELEÉSÉBEN

A kisebbségi szükségletek és szolgáltatások kielégítésének nem lehet a jövőben sem önálló alapú adórendszere. Ezeket a szükségleteket abból az egységes adórendszerből lehet és kell pénzelni, amelyet a szerb állam, a kormány megállapít a gazdasági erejével összhangban. A kisebbségek ezt az egységes adóbevételi rendszert nem módosíthatják. Erre nincs is szükség. Az anyagi eszközök azokba a pénzügyi alapokba (vagy a köztársasági költségvetésbe) kell, hogy befolyjanak, amelyeket a szerb állam, illetve a kormánya megállapít és létrehoz. Azonban, szükséges: a) az anyagi eszközöknek minél hatékonyabb felhasználása kisebbségi szempontból; b) és olyan szinten történő biztosítása, amely lehetővé teszi a mostani szükségletek kielégítését és továbbfejlesztésüket is. Ebben hatékony szerepet vállalhatna a kisebbségi önkormányzati tanács, ha egyszer létrejön.

Meglátásunk szerint mindenekelőtt az anyagi eszközök felosztásában és elosztásában lehetséges és szükséges változtatásokat eszközölni. E területen tapasztalható leginkább torzulás és szándékos hanyagság. A kisebbségi szükségletek és szellemi szolgáltatások kielégítését és fejlesztését szolgáló pénzeszközök felosztását és elosztását megállapodásos módon kell rendezni; a megállapodás alapja a szerződés. E megállapodás, illetve szerződéses viszony közjogi szubjektumai a Szerb Köztársaság Képviselőháza, illetve kormánya valamint a kisebbségi önkormányzati tanács. A nemzeti kisebbséghez tartozók, az állam többi alattvalójához hasonlóan rendszeres adófizetők. Nyilvánvaló, hogy ennek megfelelően kell, hogy részesüljenek azokból a pénzeszközökből, amelyek az anyanyelvű oktatási, művelődési és tájékoztatási szükségleteket és szolgáltatásokat elégítik ki (a közös fejlesztésre szánt ráfordítások levonása után). Kétségteljes az is, hogy ezt az elvet kizárólag úgy lehet érvényesíteni, hogy létezik számos közös funkció is ezeken a területeken. Ezeknek a kielégítése és továbbfejlesztése, történjék ez kizárólag akár szerb nyelven, továbbra is a szerb nép és a kisebbség közös érdeke. A nemzeti kisebbségek ma már szinte teljesen kétnyelvű közeget képeznek. Szinte alig van olyan szerb nyelven létrehozott szellemi érték és szolgáltatás, amelynek ne lennének a kisebbségek is hasznélvezői. Még inkább vonatkozik ez azokra a közös érdekű intézményekre, amelyek a kisebbségek anyanyelvén lebonyolódó tevékenységet segítik elő. Elővigyázatosnak kell lenni a követelésekben. Az anyanyelvvel és a kisebbségi jelleggel kapcsolatos követelések mellett leggyakrabban ott állnak az érvekkel alátámasztható közös érdekűek is. Csakhogy – ennek gondolatával meg kell barátkoznia a szerbségnek: közös érdek kell, hogy legyen a kisebbségi anyanyelvi szükségletek maradéktalan kielégítése és

továbbfejlesztése is. El kell érni azt, hogy ezekre a szerb nép maga is úgy tekintsen, mint közös érdekekre, s ne úgy, mint saját szükségleteinek kielégítésére és továbbfejlesztésére kivetett adóra, mint a kisebbségek „rémuralmára” a maga szükségletei fölött. Ezért az összes szükségletek megállapításának és kielégítésének a folyamatában elkerülhetetlen a kölcsönösségi elv tiszteletben tartása, vagyis a szerződéses megállapodási viszony. Ezt azért szükséges most ismét hangsúlyozni, mert a nemzeti kisebbségek szükségleteinek a kielégítése és fejlesztése kizárólag az állam, illetve a többségi nép akaratának a függvénye volt. Ezt az akaratot ezidáig nem szabályozta semmilyen megállapodásos vagy szerződéses viszony.

Elfogadhatatlan az eddigi gyakorlat, amely szerint a kisebbségi szükségleteket kizárólag az állami kezdeményezés és végső szó alapján elégitették ki és fejlesztették. Szükségszerű a megegyezés elvének a bevezetése és alkalmazása. Ha ez megtörténik, tartalmában kap elismerést az az egyszerű és nyilvánvaló tény, hogy a kisebbségek valamennyi tagja adófizető polgár és maga is hozzájárul saját szellemi szükségleteinek és szellemi szolgáltatásainak a pénzeléséhez. A kisebbségi szükségletek és szellemi szolgáltatások kielégítése és továbbfejlesztése terén, vagyis az ehhez kapcsolódó pénzelési rendszerben tartós mércéket kell alkalmazni, mert csak ez nyit biztos távlatot az intézmények és műhelyek tartós fennmaradásához. A szerb állam és a nemzeti kisebbségek közötti megállapodás, a szerződés a következő kölcsönös megállapított mércéket vehetné tekintetbe e szükségletek kielégítésekor, vagyis a pénzelésükben:

1. a nemzeti kisebbség az összes népesség számarányában;
2. a nemzeti kisebbség feltételezett hozzájárulása a nemzeti jövedelem létrehozásához;
3. a nemzeti kisebbség az összes foglalkoztatottak képzettsége szerinti arányában az egyes gazdasági tevékenységekben és ipari ágazatokban;
4. a nemzeti kisebbséghez tartozóknak, mint érdekelt adófizetőknek a száma, vagyis azoknak a száma, akik részt vesznek a személyi elven alapuló önkormányzati tanács megválasztásában.

Természetesen most nehéz feleletet adni arra, hogy melyik mérce indokolt és melyik nem, és hogyan kombinálhatók. Az azonban nyilvánvaló, hogy a folyamatosság elvének a biztosítása nélkül a kisebbségi intézmények, műhelyek és szellemi szolgáltatást nyújtó szervezetek nem fejlődhetnek.

Világos viszont az, hogy a tartósan alkalmazott mércék rendszerének kialakulását követően a személyi elven alapuló kisebbségi önkormányzati tanácsnak kellene átutalni (transzferálni) a leválasztott pénzeszközöket. Enélkül nem kaphat tartós szerepkört a kisebbségi közélet alakításában. Azáltal válik legkézzelfoghatóbbá, hogy csoportosítja és ellenőrzi a pénzeszközök felhasználását a felelőssége a nemzeti kisebbség előtt. S ezt a felelősséget vállalnia kell a kisebbségi önkormányzatnak.

REPRIVATIZÁCIÓ ÉS PRIVATIZÁCIÓ

Ahhoz, hogy a személyi elv alapján megválasztott kisebbségi önkormányzati tanács valóban betöltse a szerepkörét a kisebbségi életben, nélkülözhetetlen:

a) azoknak az intézményeknek és intézeteknek az alapítói jogait átruházni a kisebbségi önkormányzatra, amelyek e szellemi szükségletek és szolgáltatások kielégítését végzik, ezen munkálkodnak;

b) a reprivatizáció, vagyis visszaszámaztatása kisebbségi tulajdonba azoknak a javaknak, amelyeket a kisebbség a saját anyagi forrásaiból (személyi jövedelméből, a tagsági díjból, adományokból és más úton) létrehozott, de ezeket később nacionalizálták, vagyis elvették tőle. Ezek a létesítmények az államosítás előtt a nemzeti kisebbség kulturált társasági életét szolgálták. Ha egyszer majd reprivatizálják őket, szintén ez lesz a rendeltetésük. Mindkét intézkedés alapjaiban változtatná meg az eddigi tulajdonviszonyokat. Ennek a további következménye az lenne, hogy létrejönne a kisebbség tartalmas, erős, jogalapon nyugvó önkormányzata s ennek alapján a maga társadalmi és társasági élete is. Lehetővé válna a tevékenységek rövid és hosszú távú tervezése; a prioritások megállapítása, a minőségért való kiállás.

Kiépülhetne a közös szükségletek megállapításának a mechanizmusa is.

Nem kevésbé jelentős az, hogy megvalósulhatna a közvetlen kapcsolat a kisebbség tagjai és az intézményei között. A kölcsönösen megállapított célok mellett együttesen is kiállhatnának. Lehetővé válna a programok cseréje, tervezni lehetne, és ezáltal a tevékenységek és szolgáltatások fogyasztása növekedhetne. Megnövekedhetne a felelősségérzet a kisebbség szellemi szükségleteivel szemben.

A megnehezült gazdasági viszonyok közepette egészen biztos, hogy mint ahogyan az egész szerb társadalomnak, úgy a kisebbségi önkormányzati tanácsnak sem lesz elég pénzeszköze a szükségletek kielégítéséhez. Ugyanis az, hogy tartós mércéket állapítsanak meg a pénzeszközök transzferálásában – átutalásában a kisebbségi önkormányzati tanácshoz, még nem jelenti azt, hogy elegendő anyagi eszköz fog rendelkezésre állni. Ezért a prioritások pontos megállapításának elsőrendű jelentőséget kell tulajdonítani. Képes lesz-e erre a kisebbségi önkormányzati tanács? Most nem tudhatjuk. Az viszont biztos, hogy nem szabad veszélybe hozni az eddig elért színvonalat a szükségletek kielégítésében. Ezért a piacorientáltságnak is megnő majd a szerepe a kisebbségi szükségletek kielégítésében, és méginkább a továbbfejlesztésükhöz szükséges anyagi eszközök mozgósításában.

A kisebbségeknek tehát vissza kell kapniuk azokat az infrastrukturális létesítményeket, amelyek valamikor a tulajdonukat képezték, az alapítói jogokat azokban a létesítményekben, amelyeket munkájukkal, adófizetői szorgalmukkal hoztak létre. Enélkül nem lehet egyenlő esélyeket biztosítani a szerb nép és a kisebbségek szükségleteinek kielégítésében és továbbfejlesztésében. Enélkül nem lehet továbblépni. Figyelembe véve a

kisebbségi esélyegyenlőséget is, a reprivatizáció nélkül nem lehet többet várni a piaci központú törekvésektől. Márpedig, ezeknek feltétlenül távlatot kell nyitni. Ahhoz, hogy minden polgár egyenlő esélyekkel jelentkezzen a szellemi értékek és szolgáltatások piacán, szükséges létrehozni azokat az infrastrukturális létesítményeket is, amelyek ezzel a tevékenységgel foglalkoznak. A kisebbségeknek voltak ilyen intézményeik, míg nem nacionalizálták ezeket. Nélkülük a nemzeti kisebbségek egyszerűen képtelenek lennének a saját szellemi szükségleteik kielégítése terén beilleszkedni bármilyen piacközpontú modellbe. Minden ennek kedvező alkalmat meg kell ragadni, mert tovább erősítheti a kisebbségi önkormányzatot, csökkenteni az egész társadalom, így a kisebbségi „kis” társadalom függőségét az államtól és az adórendszerrel. Végső cél az, hogy a kisebbségek ne „fogyasszanak” kevesebbet, ne használjanak fel kevesebbet az anyagi javakból a szellemi értékeket és szolgáltatásokat illetően, mint a globális társadalom. Ahhoz, hogy személyi elven alapuló kisebbségi önkormányzat létrejöjjön, összegezni kell a következőt:

A szellemi értékek (javak) és szolgáltatások kielégítése (pénzelése) területén (elsősorban az oktatásban, művelődésben, a tájékoztatásban és részben a tudományban) szükséges a megállapodásos-szerződéses viszonyt létrehozni az állam és az önkormányzati tanács között. Ebben a viszonyban meg kell állapítani, melyek azok a szükségletek, amelyeket állami pénzekből kell pénzelni a társadalom anyagi alapjaival összhangban. A szükségletek megállapításakor figyelembe kell venni bizonyos standardokat és normatívumokat. A szükségletek (szolgáltatások) pénzelésére szánt összegeknek fedezni kell ezek árának valamennyi komponensét (az állószerzők amortizációját, az anyagi kiadásokat és a jövedelmet). A kisebbségi szükségletek kielégítését szolgáló intézményekben dolgozók nem lehetnek hátrányosabb anyagi helyzetben, mint a társadalom többi dolgozóit.

*

A kisebbségi önkormányzat megvalósítása nem lehetséges nagy változások nélkül a szerb társadalomban.

A menny és a föld kell helyet cseréljen a szerb közvéleményben, közgondolkodásban, állam- és jogfilozófiában. A szerb ne legyen a „mennyei népe”, hanem egy a többi nép között.

Hamarosan szerbek is fognak kisebbségi sorsban élni. Ez szorgalmazhatja a szerb társadalomban a változásokat. A cél az, hogy a többségi és a kisebbségi jogok között ne legyen lényeges különbség a jogállás tekintetében.

Rezime

Mogućnosti stvaranja materijalne osnove manjinske samouprave

Potrebe manjine se iscrpljuju u održavanju i razvijanju njihovog javnog života – to su npr. potrebe vezane za stvaranje interesnih organizacija, za negovanje maternjeg jezika i duhovnih vrednosti itd. Međunarodne norme samo uopšteno govore o ovim potrebama, dok zakonodavstva nacionalnih država konkretizuju te norme ili na način osiromašenja ili upopunjavanja. Treba uzeti u obzir, da uvek postoje zajedničke funkcije između manjine i većine u potrošnji duhovnih vrednosti i usluga. Pored toga, treba razmotriti različite modele finansiranja specifičnih duhovnih vrednosti u okviru manjina. Autor članaka izražava sumnju da se ove vrednosti u nas mogu neposredno finansirati posredstvom potrošača (to nije moguće zbog toga, što je država potpuno pauperizovala građane). Drugi model se zasniva na ideji o sopstvenom poreskom sistemu manjina, ali po mišljenju autora ovaj model je još neadekvatniji nego prethodni. On detaljno razmatra dosada važeći sistem finansiranja potreba manjina i iznosi niz kritičkih primedbi u odnosu na ovaj sistem. Zastupa stav, da je neophodna jedna manjinska javnopravna institucija zasnovana na personalnoj osnovi koja bi okupila članove manjinskih zajednica koji nisu vezani za jednu teritorijalnu celinu. Ova institucija bi imala pravno regulisane odnose sa Skupštinom Srbije i naravno ne bi ugrožavala suverenitet države, ali bi omogućila artikulisanja potreba manjina. To bi značilo, da će se potrebe zadovoljavati u okviru zajedničkog poreskog sistema, ali istovremeno uzimanjem u obzir manjinskih interesa. U cilju toga, da ova javnopravna institucija ostvaruje svoje funkcije, treba preneti osnivačka prava onih institucija koje vrše duhovne usluge na organe manjinske samouprave. Neophodna je reprivatizacija onih dobara koja su stvorena od strane manjine ali su nacionalizovana.

Summary

On the Possibility of creating a Financial Basis for Minority Autonomy

Minorities have needs regarding the maintaining and development of their social and public life, such as needs with respect to the forming of organizations, development of their mother tongue and of other cultural values. International legal norms are treating these needs only in very general terms; elaboration and realization has been left to national legislation. In the domain of cultural consumption minorities and majorities are not strictly divorced. There are different models of financing of minority cultural values. In the opinion of the author, in Yugoslavia, such values cannot be financed directly by consumers, due to the fact that the state has pauperized its citizens. Another possibility would be the establishment of a particular system of taxation for citizens belonging to a minority, yet, in the opinion of the author, this system would yield even less satisfactory results.

The article offers an analysis the present system of financing of minority needs, and makes a number of critical observations. It comes to the conclusion that one needs a public minority institution on a personal basis, which would convene

members of territorially dispersed minority groups. The relationship of this institution with the Serbian Parliament should be regulated by law. The existence of the minority institution would not endanger the sovereignty of the state, yet it would enable the articulation of minority needs. This would further mean that all needs would be satisfied within one common system of taxation which would take into consideration minority interests. In order to enable the public minority institution to perform its functions, the founding rights of minority cultural institutions would have to be transferred to self-governing minority organizations. It is also essential to bring about a reprivatization of those nationalized assets which belonged to minority organizations.